Perustuslakivaliokunnalle

Valiokunta on pyytänyt lausuntoani hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kalastuslain muuttamisesta (HE 309/2018 vp). Esitän kunnioittavasti seuraavaa.

1. Asiantuntemuksestani käsillä olevassa asiassa

Perustuslakivaliokunta ei yleensä ole pyytänyt lausuntoani asioissa, jotka koskevat saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana. Tuo teema on osaamiseni eräs ydinalue. Olin vuosina 1989-92 perusoikeuskomitean kirjoittavana sihteerinä valmisteltaessa perustuslain 17 §:n 3 momentin säännöstä vähemmistöjen ja saamelaisen alkuperäiskansan oikeuksista. Sittemmin olin 2003-2005 jäsenenä siinä yhteispohjoismaisessa asiantuntijaryhmässä, joka valmisteli ehdotuksen Pohjoismaiseksi saamelaissopimukseksi. Olen tutkimuksessani käsitellyt alkuperäiskansojen oikeuksia, viimeksi Oxford University Pressin julkaisemassa kommentaariteoksessa vuoden 2007 YK:n alkuperäiskansajulistuksesta (*Weller ja Hohmann, toim, The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Commentary, Oxford University Press 2018*). Jo kolmen vuosikymmenen ajan olen pyydettäessä antanut oikeudellista konsultaatiota saamelaisille, useimmiten Saamelaiskäräjien puheenjohtajan pyynnöstä. Ennen vuotta 1997 ja uudelleen vuodesta 2015 olen myös valikoivasti toiminut oikeudellisena avustajana tai asiamiehenä saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana koskevissa asioissa, viimeksi Suomelle langettavaan päätökseen päättyneessä YK:n ihmisoikeuskomitean valitustapauksessa *Tiina Sanila-Aikio v. Suomi* (2668/2015).

Nyt käsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen liittyen haluan vielä tuoda esiin, että kun joukko saamelaisia on parhaillaan vireillä olevassa oikeudenkäynnissä syytteessä luvattomasta kalastuksesta mm. nyt muutettavaksi ehdotetun lainkohdan nojalla, olen laatinut heidän asianajajansa pyynnöstä lyhyen käräjäoikeudelle tarkoitetun lausunnon perustuslain 17 §:n 3 momentin ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten merkityksestä asiasta. Kyseinen oikeudelle annettu lausunto on tämän lausuntoni liitteenä. Selvyyden vuoksi mainittakoon, että vaikka rikosasian kannalta olennainen aluerajaus

perustuu Tenon kalastussopimuksen voimaansaattamisasetukseen (297/2017), myös nyt muutettavaksi ehdotettu kalastuslain 10 § on tuossa asiassa merkityksellinen, koska sen 2 momentin viittaus Metsähallituksen erillisiin lupiin tietyissä vesistöissä tuo kalastuksen Tenojoen sivujoissa kalastuslain 118 §:n rangaistussäännöksen piiriin.

Katson, että velvollisuuteni on tuoda edellä esitetyt asiat valiokunnan tietoon. Nähdäkseni en ole esteellinen lausumaan käsillä olevasta hallituksen esityksestä valiokunnan sitä pyytäessä. En edusta saamelaisia tässä asiassa. Perustuslakivaliokunnan asiantuntijan rooliin kuuluvalla tavalla kannan tässäkin asiassa huolta perustuslain 17 §:n ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamisesta.

2. *Saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana*

Hallituksen esitys ei ota asianmukaisesti huomioon Saamen kansan asemaa alkuperäiskansana perustuslain 17 §:n 3 momentin ja kansainvälisen oikeuden merkityksessä, eikä kalastuksen erityisasemaa saamelaisen kulttuurimuodon erityistä suojaa nauttivana ikimuistoisena elinkeinona ja Saamen kansan identiteettiä, kieltä ja sosiaalisia suhteita ylläpitävänä ja uusille sukupolville siirtävänä toimintana. Perustuslain 17 §:n 3 momentti on esityksen säätämisjärjestysperusteluissa katettu yhdessä lyhyessä tekstikappaleessa, joka tulee muiden perusoikeusnäkökohtien (yhdenvertaisuus ja omaisuuden suoja) jälkeen. Esityksen lähtökohtina ovat ”paikallisen väestön” oikeudet ja ”kalastuskulttuuri”, ei saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ja saamelainen kulttuurimuoto. Niinpä ehdotus kalastuslain 10 §:n muuttamiseksi sivuuttaa mm. olennaiset kysymykset

- perinteisen saamelaisen elämäntavan ja siihen liittyvien ikimuistoisten kalastustapojen riippumattomuuden valtion vetämistä kunnanrajoista,
- Lapin paliskunnan alueen Sodankylän kunnassa sijaitsemisesta virallisesti saamelaisten kotiseutualueella,
- kolmesta pohjoisimmasta kunnasta muualle Suomeen opintojen tai työn takia muuttaneiden saamelaisten jäsenyydestä saamelaisessa yhteisössä ja tuon jäsenyyden tärkeydestä saamelaisen kulttuurimuodon siirtämisessä uusille sukupolville, ja
- kalastusoikeuksista muissa kuin ns. valtion vesissä, vaikka saamelaiset usein ovat vesialueen osakaskunnan jäseniä.

Nähdäkseni kalastuslain nykyinen 10 § tehostettuna 118 §:n kriminalisoinnilla on ristiriidassa perustuslain 17 §:n 3 momentin ja Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Ehdotettu kalastuslain 10 §:n muutos toisi pieniä parannuksia saamelaisten kalastusoikeuden kunnioittamiseksi siten, että juuri samanlaiset tilanteet kuin mistä on useimpien syytettyjen asiassa Lapin käräjäoikeudessa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä. Kysymys on kuitenkin perin vaatimattomasta osittaisuudistuksesta, jonka lähtökohdat osoittavat, ettei maa- ja metsätalousministeriössä

ymmärretä tai hyväksytä perustuslain 17 §:n 3 momentin ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteita suhteessa maamme saamelaiseen alkuperäiskansaan. Muutoksen hyväksyminen ei korjaisi nykyisen oikeustilan ristiriitoja perustuslain ja ihmisoikeussopimusten kanssa, olkoonkin että se lieventäisi niiden vaikutusta ja olisi siinä mielessä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien paremman toteutumisen suuntainen.

> ***Pidän perusteltuna, että asian yhteydessä perustuslakivaliokunta ehdottaisi pontta, jossa eduskunta edellyttäisi valmistelun käynnistämistä sellaisista muutoksista kansalliseen kalastuslainsäädäntöön ja kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehtyyn sopimukseen, jotka kunnioittavat saamelaisten asemaa alkuperäiskansana ja ottavat huomioon kalastuksen keskeisen merkityksen saamelaisen kulttuurimuodon osana, erityisesti sen turvaamiseksi, että saamelaisten perinteiset ja yhteisölliset kalastusmenetelmät voivat säilyä elinvoimaisina ja siirtyä tuleville sukupolville.***

Firenzessä 19.2.2019

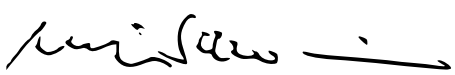

Martin Scheinin, professori